

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד

שעור מורה מוריני הרב יהודה גנס שליט"א שבת צו ע"ד:

הערות בדיני מצות משלוח מנות

א] יש לרין בדין בן הפרזים השולח מנות לבן המוקפים או להיפך, האם יצא ידי מצות משלוח מנות.

ב] והנה ברמ"א¹ כתב (בשם מהר"י ברוך) דהשולח לחבירו מנות והלה מוחל לו יצא השולח ידי נתינה.

ובפר"ח² תמה דמנ"ל לרמ"א דין זה, די"ל דכל שלא קיבל הלה אין כאן משלוח מנות. ובקרבן נתנאל³ תמה על תמיהתו של הפר"ח, שהרי גם לגבי נדרים מצינו שהנודר לתת לחבירו כך וכך, ואמר הלה הריני כאילו התקבלתי יצא ידי נדרו, וה"נ כאן.

ג] ובשו"ת חתם סופר⁴ כתב דשאלה זו תלויה בנידון מהו טעם תקנת משלוח מנות, דבתרומת הדשן⁵ כתב שטעם התקנה הוא כדי שיהיה לכל ישראל מנות לשמחת הפורים, ואילו בספר מנות הלוי כתב בשם הר"י בן שושן שטעם התקנה הוא משום שהמן הצליח בגזירתו ע"י מה שקיטרג "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים", דהיינו שיש מחלוקת בין ישראל, ולתקן ענין זה תיקנו משלוח מנות להרבות האהבה בין ישראל ולהסיר המחלוקת⁶.

וכתב החת"ס דדינו של הרמ"א תלוי בזה, דאם הטעם לדאוג לכל אחד לסעודת פורים (אלא שאפשר לתת גם לעשיר ולא רק לעניים כדי שלא לבייש את מי שאין לו) א"כ כל שלא נתן בפועל אין כאן משלוח מנות, אולם אם הטעם להרבות באהבה ואהבה, א"כ כל שהראה שרוצה לתת יש כאן כבר תוספת אהבה ואהבה.

ד] והנה התרומת הדשן שם דן אם אפשר לתת כלים ולצאת בהם ידי חובת משלוח מנות, ומסיק שם שאין יוצאים בזה, כיון דעיקר התקנה היא לצורך הסעודה וכנ"ל (שלכן צריך לתת דוקא מנות אוכל לצורך הסעודה), ומאידך בס' מנות הלוי מבואר בהקדמת ספרו שכתב את ספרו לקיים בו מצות משלוח מנות לחמיו, (ועיי"ש שכתב שיצא בזה ידי מצות משלוח מנות), ונראה שהלך לדרכו שאין המצוה דוקא לצורך הסעודה, אלא להרבות אהבה ואהבה, וכל שנותן ומרבה אהבה ואהבה יצא בזה.

ה] ומעתה בנידון שלפנינו בדין פרוז הנותן למוקף ולהיפך, נראה דאם יתן הפרוז למוקף ויתנה עימו שישמרנו לפורים ודאי שיצא ידי חובתו, אולם אם לא יתנה כך, או בבן המוקפים הנותן לבן הפרזים, לתרומת הדשן ודאי שלא יצא ידי חובתו, דהלא לא נתן לצורך סעודת הפורים, אולם למנות הלוי לכאור' כל שהרבה אהבה ואהבה יצא ידי חובתו, ומה בכך שאצל הלה אין היום פורים.

ו] והנה בתרומת הדשן שם כתב להוכיח כדבריו מהא דמצינו בגמ'⁷ דאביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין הוו מחלפי סעודתייהו.

¹ או"ח תרצ"ה ד'.

² אורח חיים תרצ"ה.

³ מגיל פרק א' רא"ש סימן ז' קרב"נ ס"ק ט'.

⁴ או"ח קצ"ו.

⁵ ח"א סימן קי"א.

⁶⁶ בעומק הדבר שמעתי מהגר"מ שפירא שליט"א שקיטרוגו של המן היה שעם ישראל אינם "צבור" אלא אוסף של יחידים, כל שיש ח"ו מחלוקת ביניהם, ובכה"ג חלילה יכולה לבוא כליה עליהם, אולם כשעם ישראל הינם מאוחדים בתור "צבור" ע"ז הובטחנו ש"נצח ישראל לא ישקר", ו"צבור אינו מת" ו"צבור אינו עני".

וביאר הגאון הנ"ל שזהו עומק דברי חז"ל (מגילה יג'): "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהם לשקליו", דבפשטו תמוה מדוע דוקא מצות מחצית השקל היה בכוחה להגן על ישראל מגזירת המן, ולהנ"ל מובן היטב, דמצות מחצית השקל שרשה שכל ישראל מתאחדים בקרבנות ציבור, וכ"א הוא רק 'חצי', והעשיר לא ירבה וכו', ועיי"ז "יהי בישורן מלך", יחד שבטי ישראל, ובזה ניצולו מקיטרוגו של המן שישאל הינם עם מפוזר ומפורד.

⁷ מגילה ז'.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

ובביאור ראייתו נראה שהנה רש"י פירש שם "זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ולשנה הבאה מהפכים ואוכל עם חבירו", ובבית יוסף⁸ תמה דא"כ האוכל אצל חבירו לא יצא ידי המצוה, ולכן הסכים עם פירוש הר"ן שכל אחד בכל שנה היה מכין סעודה ושולח לחבירו, וחבירו היה שולח לו את אשר הכין ובזה יצאו ידי חובתם.

ונראה שראית התרומת הדשן בנויה על שיטת רש"י⁹, דנראה שישוב דברי רש"י¹⁰ הם שמכיון ששורש המצוה הוא לדאוג לחבירו לסעודת פורים, א"כ אין חייב מצוה אלא המכין סעודת פורים לעצמו ולא הסמוך על שלחן חבירו, ומזה הוכיח התרומת הדשן כדבריו, אולם לפירוש הר"ן לכאורה אין הכרח לכל זה.

[ז] והנה ברמב"ם¹¹ כתב וז"ל: "מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובשילוח מנות לרעיו, שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים... שהמשמח לב האומללים האלה דומה לשכינה שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים".

ולענ"ד נראה מדברי הרמב"ם טעם שלישי למצות משלוח מנות שהוא כדי להרבות בשמחת הנותן, שעל כן כתב הרמב"ם שכשבא האדם להרבות בשמחה ולהוסיף בסעודה או משלוח מנות עדיף שירבה במתנות לאביונים שבה מגיע לשמחה האמיתית¹², אולם אם טעם המצוה אינה משום שמחה לא מובן כל כך מה הוא הטעם שכתב הרמב"ם שבמתנות לאביונים יש יותר שמחה, דמה בכך לתת טעם שעל כן עדיף הריבוי בזה יותר מאשר במשלוח מנות.

ואם כנים הדברים נראה לפי"ז דבכ"ג יצא הנותן ידי משלוח מנות, בין אם נתן הפרוז למוקף בין להיפך.

⁸ סימן תרצ"ה.

⁹ וכבר רמז על כל זה החת"ס בתשובתו שם, יעו"ש"ה.

¹⁰ ע"פ מה שכתב במגן אברהם [תרצ"ה י"ב] דהמוזמן באמת פטור ממשלוח מנות, אולם בפר"ח שם כתב שאין כוונת רש"י רק לפטור את המארח ולא את המתארח.

¹¹ ב' ממגילה י"ז.

¹² ועיין רמב"ם פ"ו משביתת יו"ט הלכה י"ח, דכתב ממש כדברים האלו לגבי שמחת יו"ט, דהנותן לעני ע"י זה שמח הוא שמחת המועד אמיתית, והדברים נפלאים.